

BIODIVERSITEIT IN BRUSSEL

Een buitenkans!

leefmilieu
brussel
.brussels

WWW.LEEFMILIEU.BRUSSELS

INHOUD

Biodiversiteit in Brussel: een buitenkans !	3
Biodiversiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	4
Biodiversiteit in een notendop	5
Biodiversiteit is van levensgroot belang	6
Brussel, groene stad	7
Hoe de biodiversiteit beschermen	8
Biodiversiteit bedreigd	9
Wat onderneemt het Gewest	11
Alle beetjes helpen ...	13
De biodiversiteit, thuis en op straat	14
In de tuin	15
Thuis	22
Op straat	25
Biodiversiteit in groene ruimten	31
De biodiversiteit in het bos	40
Voor meer informatie	47

BIODIVERSITEIT IN BRUSSEL: EEN BUITENKANS!

U hebt vast al eens een vos gezien in Brussel, een dwergvleermuis, een eekhoorn, misschien zelfs een slechtvalk... Niet zo verwonderlijk wetende dat onze hoofdstad een uitzonderlijk divers biologisch patrimonium herbergt in een stedelijke omgeving: 44 inheemse zoogdiersoorten, waaronder 19 soorten vleermuizen, 92 soorten broedvogels, 12 soorten amfibieën en reptielen, 841 plantensoorten.

De grote hoeveelheid openbare en private groene ruimten speelt een doorslaggevende rol in het behoud van deze biodiversiteit: bijna de helft van de oppervlakte van ons Gewest bestaat uit groene ruimten. Parken, bossen, privé domeinen, landbouwgebieden, zeer veel tuinen en zelfs braakliggende terreinen en begraafplaatsen zorgen ervoor dat de natuur in Brussel nooit ver weg is.

De biodiversiteit in een stad roept echter heel wat – terechte – vragen op bij de inwoners. Raakt de stad niet stilaan vergeven van de eksters en de kraaien? Waarom zien we minder mussen? Wat te denken van de parkieten die goed lijken te gedijen in onze stedelijke omgeving? Moeten we bang zijn van de vossen die zich in onze tuin wagen?

Deze biodiversiteit staat echter ook onder druk en is kwetsbaar: de toenemende verstedelijking die de specifieke habitats van de dieren en planten versnipperd, de vervuiling, de opwarming van de aarde, de grote bezoekersaantallen in bepaalde groene ruimten, de komst van exotische invasieve soorten...

Talrijke soorten zouden niet kunnen overleven zonder een geschikt ecosysteem. Daarom treffen de beheerders van onze openbare ruimten maatregelen op het vlak van toezicht, bescherming en ecologisch beheer. Maar in het park, op straat, in de tuin en zelfs in onze woningen, op onze balkons of op onze daken, kunnen wij allen bijdragen aan het behoud van de natuur in de stad, haar respecteren of zelfs een handje helpen.

Met deze brochure willen wij u bewustmaken van de vele uitdagingen die te maken hebben met biodiversiteit in de stad, uw kinderen laten kennismaken met de wonderen van de natuur en de noodzaak van bescherming ervan, u aantonen dat onze handelingen en gedragingen de biodiversiteit kunnen beschermen en helpen ontwikkelen. Ontdek de dieren plantensoorten die het meest bekend, het meest verspreid of het meest uitzonderlijk zijn in ons Gewest: ze leven samen met ons in het Gewest en dragen bij tot de levenskwaliteit!

CÉLINE FREMAULT

Minister van Leefmilieu en Energie

BIODIVERSITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest herbergt een uitzonderlijk verscheiden biologisch patrimonium dat de vrucht is van de diversiteit van zijn milieu (bodem, reliëf, waterlopen, enz.) en zijn habitats (bossen en wouden, parken, vijvers, braakland, enz.).

BIODIVERSITEIT IN EEN NOTENDOP

De term *biodiversiteit*, een samentrekking van de woorden “biologie” en “diversiteit”, duidt op de verscheidenheid aan levensvormen op aarde: planten, dieren, zwammen en micro-organismen.

BIODIVERSITEIT IS :

- **de diversiteit van de ecosystemen** en de habitats waarin de soorten leven. Het kan gaan om een bos, een weide, een berg, een marien milieu, enz.
- **de diversiteit van de soorten**, m.a.w. alle soorten die leven of die hebben bestaan: planten, dieren, zwammen en micro-organismen.
- **de genetische diversiteit** binnen de soorten of populaties. Zo zijn er bijvoorbeeld tal van soorten appels, tarwe, paarden, koeien, enz.

Struikhei

HET ECOSYSTEEM

Dit is het systeem dat bestaat uit de relaties tussen de verschillende soorten (fauna en flora) die leven in een bepaald milieu (habitat) en de interacties tussen deze soorten en hun milieu.

Bijvoorbeeld, het ecosysteem van het Zoniënwoud wordt beschreven door zijn flora en fauna, de bodem waarop ze leven, het water waarvan ze drinken, de klimatologische omstandigheden die ze ondergaan en de interacties tussen deze elementen. Een ecosysteem kan zich dus beperken tot een dode boomstam, maar kan ook een hele oceaan beslaan.

Tijgerspin

BIODIVERSITEIT IS VAN LEVENSGROOT BELANG

De biodiversiteit is belangrijk voor de mens omdat ze tal van diensten verleent aan onze planeet en in enkele van onze eerste levensbehoeften voorziet. Enkele voorbeelden van diensten die de ecosystemen ons verstrekken.

- De natuur levert ons tal van noodzakelijke grondstoffen: voedingsmiddelen, medicijnen, textiel, brandstoffen, enz.
- Bomen bieden beschutting en voedsel aan vogels, insecten, andere planten en dieren, zwammen en microben.
- De bestuiving van planten door insecten, en met name bijen, is absoluut noodzakelijk om vruchten voort te brengen.
- Tal van organismen, zoals de aardworm en bacteriën, zorgen dat het organisch afval gerecycleerd wordt en maken de grond vruchtbaar.
- Doordat planten zuurstof uitstoten, kunnen wij onze lucht inademen.
- Planten nemen koolstof op, wat het broeikaseffect afremt en het klimaat helpt stabiliseren.
- De waterrijke gebieden verminderen de impact van overstromingen doordat ze grote hoeveelheden water vasthouden en het water zuiveren door het te filteren.
- De schoonheid van landschappen en levensvormen is een bron van vreugde en genot.
- Vogels, kikkers, vleermuizen, ...bevrijden ons van insecten.
- Roofdieren ruimen de zwakkere of zieke dieren op.

BRUSSEL, GROENE STAD!

Niet alle grootsteden kunnen zich beroemen op de aanwezigheid van verschillende soorten vleermuizen, het vliegend hert, de zwarte specht, de vos, de bosanemoon, de hyacint en de gele lis (iris), het symbool van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hoe kunnen we deze biodiversiteit verklaren?

Brussel is een van de “groenste” hoofdsteden van Europa. Bijna 50% van haar grondgebied is onbebouwd (+/- 8.000 ha). Deze overvloed aan groene ruimte en de grote verscheidenheid van milieus of habitats voor fauna en flora (tuinen, parken, velden, bossen, braakland of ruigte, enz.) spelen een doorslaggevende rol in de instandhouding van de Brusselse biodiversiteit.

ENKELE CIJFERS VOOR BRUSSEL

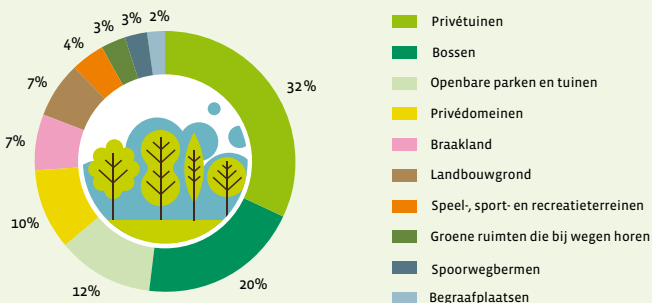
DE FAUNA

- 44 soorten inheemse zoogdieren.
- 92 soorten inheemse broedvogels.
- 12 soorten inheemse amfibieën en reptielen.
- 19 soorten vleermuizen (van de 23 die aanwezig zijn in België).
- De vos, de egel, de rode eekhoorn en de ree zijn goed vertegenwoordigd.
- De bijenpopulatie stelt het goed en produceert een honing van goede kwaliteit, dankzij de diversiteit, het ecologische beheer van de groene ruimten en het verbod op het gebruik van pesticiden.

DE FLORA

- 841 verschillende plantensoorten, of de helft van de Belgische flora!

DE GROENE RUIMTEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

In Brussel vertegenwoordigen de parken 12% van de groene ruimten, de begraafplaatsen 2%, de bossen en wouden 20%, de vele privétuinen en -parken 32%, de braakliggende terreinen en ruigten 7%, de privédomeinen 10%, de landbouwzones 7%.

HOE DE BIODIVERSITEIT BESCHERMEN ?

*Overall in de wereld verdwijnen er soorten, ook in Brussel.
Waarom? En wat kunnen we eraan doen?*

BIODIVERSITEIT BEDREIGD

Overal ter wereld worden soorten bedreigd of van de kaart geveegd. Dit is een direct gevolg van de aantasting van hun natuurlijke habitats die broodnodig zijn voor hun overleven, maar ook van de verontreiniging, klimaatwijziging, overontginning (bosontginning, overbejaging en overbevissing, enz.).

De levende soorten (fauna en flora) ontwikkelen complexe en broze relaties, met elkaar en met het milieu. De verdwijning van een soort of de verloederding van een habitat kunnen het bestaan van tal van andere soorten en de goede werking van het ecosysteem op de helling zetten.

DE BEDREIGINGEN VOOR DE DIVERSITEIT OP AARDE ZIJN TALRIJK.

ENKELE VOORBEELDEN:

- De toenemende verstedelijking, waardoor de niet-bebouwde ruimte slinkt, leidt tot een versnippering of zelfs vernieling van de habitats voor fauna en flora.
- De verschillende bronnen van vervuiling (eutrofiëring, meststoffen, pesticiden, autoverkeer, verlichting, lawaai, enz.) tasten de levensomstandigheden van de soorten aan, waardoor ze verzwakken.
- Een te hoge bezoekersdruk in natuurgebieden en groene ruimten, met soms een weinig respectvolle houding van de bezoekers, kan de druk op kwetsbare soorten sterk verhogen.
- De klimaatveranderingen wijzigen de natuurlijke leefomstandigheden van de soorten, waardoor sommige ervan verminderen in aantal of migreren, waardoor het evenwicht van de ecosystemen ernstig wordt verstoord.

- Intensieve landbouwexploitaties, met bijvoorbeeld overbegrazing, kunnen het evenwicht sterk verstoren.
- Waterrijke gebieden drogen uit doordat het water wordt opgepompt, rivieren worden omgelegd, enz.

DE GROOTSTE BEDREIGINGEN VOOR BRUSSEL

- Zoals in de meeste steden het geval is, beschikken wilde soorten over steeds minder ruimte zodat ze zich moeten beperken tot een steeds kleiner deel van het grondgebied. Tussen 1980 en 2003 is de niet-bebouwde oppervlakte in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest afgenomen met 17%. Daardoor krijgen de resterende open ruimten nog meer bezoekers te verwerken, waardoor hun evenwicht wordt verstoord.
- De sterke ontwikkeling van bepaalde – vooral exotische – soorten kan het ecologisch evenwicht verstoren, of zelfs lokale soorten in gevaar brengen. Dit is bijvoorbeeld het geval voor het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje dat soms onze woningen overwoekert en de strijd aangaat tegen onze inheemse lieveheersbeestjes. Of de reuzenbereklaauw, die dichte populaties vormt die elke andere vegetatie kan verstikken en die bovendien schadelijk is voor de mens.

[www.leefmilieu.brussels
/biodiversiteit](http://www.leefmilieu.brussels/biodiversiteit)

BEDREIGDE DIERSOORTEN IN BRUSSEL

- We stellen vast dat kwetsbare vogelsoorten die specifieke habitats nodig hebben in bossen of halfopen milieus zeldzamer worden of verdwijnen: de koekoek, de fluitier, de boerenzwaluw, enz.
- Dankzij beschermingsmaatregelen staan bepaalde soorten die vroeger bedreigd waren, zoals de slechtvalk, er nu weer beter voor.

DE AANWEZIGHEID VAN UITHEEMSE SOORTEN

In Brussel is de aanwezigheid van uitheemse soorten een recent fenomeen. Vóór 1970 telden we er slechts één: de knobbelzwaan, die werd uitgezet in de 16de eeuw. In 1973 maakte de nijlgans haar opwachting, gevolgd door de mandarijn-eend in 1989, de magelhaengans in 1991 en, niet zo lang geleden, de Canadese gans. Aangezien ze nog onmogelijk uit te roeien zijn, moeten we met hun aanwezigheid leren leven, maar tegelijk waken over de inheemse biodiversiteit. En uiteraard moeten we vermijden dat nieuwe invasieve uitheemse soorten worden geïntroduceerd.

ZORGWEKKENDE CIJFERS

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn ongeveer 50% van de zoogdieren, 30% van de vogels, 75% van de reptielen en amfibieën en 30% van de wilde flora kwetsbaar of bedreigd.

Fluitier

BEDREIGDE PLANTENSOORTEN IN BRUSSEL

- Van de bijna 800 hogere plantensoorten die groeien in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is 30% bedreigd, zeldzaam, kwetsbaar of in achteruitgang.
- We stellen vooral vast dat soorten die gedijen in schrale en droge open milieus en waterplanten die een goede waterkwaliteit nodig hebben, zeldzamer worden.

Brede orchis

www.leefmilieu.brussels/biodiversiteit

WAT ONDERNEEMT HET GEWEST?

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een reeksacties opgezet, aangepast aan zijn specifieke stedelijke omgeving : het groene netwerk, het blauwe netwerk, het gedifferentieerd beheer van de groene ruimten, de bescherming van de "Natura 2000"-gebieden, ...

Om de biodiversiteit te behouden, baseert de gewestelijke actie zich hoofdzakelijk op een originele benadering: het concept van de "groene en blauwe netwerken", dat is geïntegreerd in het Gewestelijk Ontwikkelingsplan.

Het groene netwerk beoogt het creëren van een continuïteit van groene ruimten over het hele grondgebied: gecombineerd met een ecologisch beheer, zorgt dit voor een betere verspreiding van de dieren- en plantensoorten over de stad.

Het blauwe netwerk bestaat uit een opwaardering van de oppervlaktewateren en een verbetering van hun kwaliteit, wat een positieve impact heeft op de biodiversiteit.

Om de gewestelijke biodiversiteit te beschermen over een groot deel van zijn grondgebied, kent het Gewest ook een beschermingsstatuut toe aan ecologisch waardevolle sites: Natura 2000-gebieden, natuur- of bosreservaten, beschermde gebieden.

CONCRETE VERWEZENLIJINGEN IN BRUSSEL

- Leefmilieu Brussel staat in voor de wetenschappelijke opvolging van de sites met een hoge biologische waarde en de belangrijkste groepen van planten, dieren en zwammen. Verschillende sites hebben het statuut van natuurreservaat verkregen en kunnen daardoor genieten van een specifiek natuurbeheer, zoals de Zavelenberg en de Vogelzangbeek.

- Leefmilieu Brussel geeft prioriteit aan een ecologisch (of "gedifferentieerd") beheer van de groene ruimten, met meer respect voor de natuur en haar cycli. Dit beheer beantwoordt ook aan de behoefte aan contact met de natuur die leeft bij de stadsbewoner: dit gebeurt door voorrang te geven aan wilde planten, inheemse soorten en natuurlijke vijveroevers, door dode bomen te laten staan in de bossen en door schuilplaatsen voor tal van dieren te creëren.
- Het beheersplan van het Zoniënwoud beoogt de instandhouding van de uitzonderlijke natuurlijke rijkdommen van dit bos en zijn landschappelijke karakter dat uniek is voor Europa, zonder daarbij zijn sociale rol uit het oog te verliezen.
- Een ordonnantie van 1 april 2004 heeft een algemeen verbod ingevoerd op het gebruik van pesticiden op publieke terreinen; uitzonderingen werden aan strenge regels gekoppeld.
- Sinds 1 maart 2012 is de Ordonnantie betreffende het Natuurbehoud van kracht.

GROENE EN BLAUWE NETWERKEN

- De groene wandeling en andere inrichtingswerken die de continuïteit bevorderen, verbinden de groene ruimten met elkaar. De Groene Wandeling is een belangrijke verwezenlijking van het groene netwerk. Ze vormt een lusvormig parcours van een zestigtal kilometer, dat de stadsparken, de halfnatuurlijke sites, de natuurreservaten en de bossen van de tweede kroon van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met elkaar verbindt.
- De campagne "Natuur in de tuin", die samen met Natagora wordt gevoerd, werd nog uitgebreid. Doel is biodiversiteit ingang te doen vinden in de privétuinen via de organisatie van persoonlijk advies, opendeurdagen, de aanleg van toontuinen, enz.

- Het instrumentarium dat moet zorgen voor de “begroening” van gebouwen wordt voortdurend uitgebreid: bescherming van de binnenpleintjes van huizenblokken, verplichting om groendaken aan te leggen voor alle platte daken van meer dan 100 m², premies voor de aanleg van groendaken, enz.
- Wanneer dit nog mogelijk is, worden rivieren bovengronds gebracht en worden vijvers geres- taureerd: slib wordt verwijderd, overtollige vissen worden verplaatst, oevers worden aangelegd met een natuurlijke, zacht glooiende helling, ...

DRAAG BIJ AAN HET GROENE NETWERK!

Elke burger kan concreet bijdragen aan het groene netwerk: door gevels en daken te “begroenen”, bomen en struiken “van bij ons” aan te planten in de tuinen, door een steriel gazon om te toveren tot een bloemenweide, ... Allemaal kleine ingrepen die nuttige “schakels” vormen voor de biodiversiteit.

NATURA 2000

- 2 375 ha (14% van het grondgebied van Brussel-Hoofdstad) werd erkend als “Speciale beschermingszone” in het kader van het Europese netwerk Natura 2000.
- De gebieden in kwestie betreffen het Zoniënwoud, de aangrenzende beboste domeinen en de vallei van de Woluwe, de beboste en open zones in het zuiden en de beboste en waterrijke gebieden van de vallei van de Molenbeek in het noordwesten.
- Leefmilieu Brussel stelt beheersplannen op voor de betrokken gebieden, alsook een herziening van de wetgeving, meer bepaald om de bedreigde soorten te beschermen door hun habitats in stand te houden.

ALLE BEETJES HELPEN ...

Elke burger kan zijn steentje bijdragen aan de instandhouding van de biodiversiteit in ons Gewest.

- Door een tuin aan te leggen die plaats laat voor de spontane natuur: een stuk dat niet wordt gemaaid, een bloemenweide, een vijvertje, bosjes, nestkastjes, enz.
- Door niet de hele oppervlakte rond het huis te verharderen, maar te kiezen voor vegetatie, zodat de grond het water kan opslorpen en aldus kan bijdragen tot de biodiversiteit.
- Door groendaken en groene gevels aan te leggen: ze zijn mooi, dragen bij aan het thermisch comfort van de woning en bieden beschutting aan tal van dier- en plantensoorten.
- Door chemische meststoffen te vermijden die in de handel verkrijgbaar zijn: de beste manier om de grond vruchtbaar te maken, is met compost.
- Door geen pesticiden en biociden te gebruiken, maar beroep te doen op natuurlijke methoden om ongenode planten en dieren weg te houden.

Meer info: raadpleeg de folder “De biodiversiteit beschermen: 10 tips” op document.leefmilieu.brussels

i

“NATUUR IN DE TUIN”

Sinds 1991 nodigt de actie “Natuur in de tuin” de Brusselaars uit om hun tuin aan te leggen met het oog op biodiversiteit. Voor meer informatie: www.natagora.be

DE IRIS, NIET ZOMAAR EEN SYMBOOL !

De iris (gele lis) is het embleem van ons Gewest. Het is een vaste plant met wortelstokken die grote gele bloemen draagt. Hij groeit op de oevers van poelen en vijvers, in moerassen, waterrijke bossen, enz., en bloeit tussen juni en augustus. Het is de enige geelbloemige iris van Europa. Vanaf het ontstaan van Brussel, ruim 1 000 jaar geleden, en gedurende de hele geschiedenis van de stad, was ze hier aanwezig. Vandaag kunnen we de gele lis nog zien bloeien in haar natuurlijke milieu, in waterrijke bossen zoals in Kinsendaal, de vallei van de Vuilbeek in het Zoniënwoud, in moerasgebied zoals het Moeraske en het moeras van Jette-Ganshoren, langs stromen, enz. De bloem werd ook aangeplant in de vijvers van verschillende parken, zoals het park van Woluwe.

DE BIODIVERSITEIT, THUIS EN OP STRAAT

In Brussel kunnen we niet naast de biodiversiteit kijken.

We treffen er de meest gevarieerde leefomgevingen aan: “bijna” natuurlijke (bossen), “halfnatuurlijke” (velden, moerassen, enz.) en “artificiële” (parken, tuinen, muren, braaklanden, ruigten, enz.).

IN DE TUIN

Dat we zoveel van onze tuin houden, komt omdat hij de natuur, zelfs in de stad, zo dicht bij ons brengt: de lucht, het water, de planten, de dieren.

De privétuinen maken ongeveer een derde uit van de groene ruimte in het Gewest. Het gaat dus om een aanzienlijke oppervlakte die een groot deel van de biodiversiteit in de stad vertegenwoordigt. Hierna volgt een overzicht van enkele bekende of minder goed gekende gasten in onze tuinen.

DE VLINDER

Vlinders worden sterk gewaardeerd om hun schoonheid, maar ze zijn ook heel nuttig. Door, net zoals de bijen, van de ene bloem naar de andere te fladderen, brengen ze stuifmeel over en helpen ze de planten zich voort te planten via vruchten en zaden. Brussel telt een twintigtal soorten “dagvlinders”. Zeven ervan zijn aangeduid als zijnde bedreigd, en worden aandachtig gevolgd. Vlinders worden beschouwd als bio-indicatoren, m.a.w. hun aanwezigheid of afwezigheid geeft een aanwijzing over de kwaliteit van het leefmilieu.

Doordat hun habitats schaarser worden, spelen tuinen een steeds belangrijkere rol in de bescherming van de vlinders. Hoe gevarieerder de structuur en de vegetatie van de tuin, hoe beter de vlinder er terecht kan voor zijn verschillende levenscycli: ei, rups, cocon, volwassen fase.

Zorg voor schuilplaatsen waar vlinders de winter kunnen doorbrengen (in eistadium of volwassen stadium): droog gras, klimplanten, takken, droog kreupelhout, enz. Enkele bloemen zijn zeer aantrekkelijk voor onze vlinders. Zo is er natuurlijk de buddleja, de vermaarde “vlinderstruik”, maar deze gaat snel woekeren en moet dus drastisch worden gesnoeid. Wij raden vooral wilde, geurige en/of honing gevende planten aan, zoals kamperfoelie, klavers, knooppkruid, peen, wilde cichorei, ruige leeuwentand, gewone margriet, duizendblad, slangenkruid, muskuskaasjeskruid, tijm, salie, munt, ...

DE MEES EN DE MUS

Deze vogeltjes voelen zich thuis in tuinen, heggen, loofbossen en parken. Mezen zitten ook in het Zoniënwoud. Tuiniers stellen hun aanwezigheid op prijs omdat ze zich vooral voeden met insecten: bladluizen, wantsen, vlinderrupsen, vliegen en kevers die in de bloembedden, moestuinen of boomgaarden zitten. Men schat dat een mezenfamilie tot 78 kilo insecten per jaar zou “verwerken”.

Enkele jaren geleden is de populatie van de huismussen zeer snel gedaald. Hieraan lagen wellicht verschillende redenen ten grondslag: verdwijning van nesten tegen huizen (kroonlijsten), minder velden waar ze de strohalmen en modder kunnen vinden die ze nodig hebben om hun nesten te bouwen, toegenomen gebruik van pesticiden, verdwijning van heggen en muren bedekt met klimop, meer loslopende katten, enz. Vandaag lijkt de situatie evenwel te zijn gestabiliseerd.

Huismus

EEN ATLAS OM DE VLINDERS BETER TE LEREN KENNEN

De atlas van de dagvlinders in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is gebaseerd op een inventaris die werd uitgevoerd in samenwerking met het INBO (Instituut voor Natuur en Bosonderzoek). De atlas biedt een schat aan informatie over ecologie, populaties en spreiding, die u zal helpen deze stadsjuweeltjes en hun habitat te beschermen. U kan de atlas (15€) telefonisch bestellen op het nummer 02 775 75 75.

Om mezen en mussen te helpen overleven, maar ook om ze te kunnen observeren, kan u ze in de winter zaden geven op een voederplankje, en water wanneer het vriest. Maar let op dat de katten er niet bij kunnen. Hang een nestkastje op voor het vrouwtje zodat ze haar eitjes in alle veiligheid kan uitbroeden! Opgelet: stop niet met voederen wanneer het bitterkoud is, maar bouw het geleidelijk af bij het naderen van de lente, om er vanaf 1 maart helemaal mee op te houden.

Pimpelmees

DE NAAKTLAK EN DE HUISJESLAK

De rode wegslak, die roodachtig, bruinachtig of zwart kan zijn, treffen we vaak aan in onze tuinen. Hij voedt zich met planten, zwammen en dode dieren. De 2 of 3 soorten naaktslakken die in onze tuinen leven, hebben soms niet veel tijd nodig om een moestuin zwaar toe te takelen. De meeste naaktslakken overleven de winter niet. Een van de redenen dat er soms zoveel slakken zijn, is het feit dat hun natuurlijke vijanden (zoals de egel) zeldzamer zijn geworden. Ook zachte winters zijn gunstig voor de naaktslak.

Indien u geen naaktslakken in uw tuin wil, gebruik dan niet de (blauwe) korrels die in de handel verkrijgbaar zijn: ze zijn ook heel schadelijk voor de natuurlijke vijanden van de slak, zoals egels, huisjesslakken en vogels. Wat u wel kan doen, is hindernissen aanbrengen rond uw zaaibedden, zoals gootjes gevuld met water, schaaltes met bier of doormidden gesneden plastic flessen. Nog efficiënter: vang ze met de hand op vochtige avonden en ochtenden!

De huisjesslak is van nabij verwant met de naaktslak. Hij heeft een spiraalvormige schelp waarin zijn ingewanden zitten opgerold. Hij maakt 's nachts en wanneer het regent gaatjes in de bladeren. Huisjesslakken verrichten veel minder schade dan naaktslakken en zijn zelfs hun natuurlijke vijanden.

DE EIKENPROCESSIERUPS

De processierups is de larve van een nachtvlinder. De rupsen danken hun naam aan hun gewoonte zich in een bepaald stadium van hun ontwikkeling (voor de zomer) "processiegewijs" te verplaatsen. Het is een inheemse soort die zich vrijwel uitsluitend voedt op de eik.

Tot vandaag werd ze soms waargenomen in het noorden van ons Gewest. Invasies zoals die van 2007 in de Kempen of in Limburg hoeven wij niet meteen te vrezen omdat de processierups de voorkeur geeft aan zonbeschenen en alleenstaande eiken, en die komen in Brussel niet zo veel voor. Ieders waakzaamheid en toezicht is echter geboden om invasies te voorkomen.

Lichamelijk contact met de rupsen is af te raden: van juni tot half juli kunnen ze heel schadelijk zijn en netelroos, huiduitslag, enz. veroorzaken. Ook andere rupsen (zoals de plakker en de bastaardsatijnvlinder) kunnen overigens netelen. Indien u de aanwezigheid van deze insecten in uw buurt vermoedt, wees dan niet bang: vermijd gewoon elk contact met de rupsen, hun cocons of hun nesten. Indien u geneteld wordt, spoel uw huid en indien nodig uw geïrriteerde ogen overvloedig met water. Krab of wrijf niet, want zo maakt u het erger omdat de haartjes zich verspreiden. Was uw kleren zorgvuldig en spoel ze overvloedig af met heet water.

Indien u processierupsen aantreft bij u thuis of in een gemeentelijk park, neem dan contact op met de milieuraadgever van uw gemeente. Indien u ze opmerkt in een gewestelijk park, kan u dit melden aan Leefmilieu Brussel.

AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Brussel telt 12 soorten inheemse amfibieën en reptielen. Elke soort is beschermd, maar gaat erop achteruit. De bruine kikker is de meest voorkomende soort, samen met de gewone pad. Verschillende soorten zijn uitgestorven: de groene kikker, de boomkikker, de vroedmeesterpad en de kamsalamander. De meerkikker, ook groen maar dikker en lawaaieriger, komt hier voor sinds de helft van de jaren '90: hij werd in de winkels verkocht en vervolgens vrijgelaten in tuinen en vijvers. Hij koloniseert geleidelijk de waterrijke gebieden. Zijn milieu-impact is vandaag nog moeilijk in te schatten.

Indien u over een poel beschikt, zelfs al is hij maar enkele vierkante meters groot, dan hebt u misschien het geluk dat kikkers of padden er hun eitjes komen leggen. Zonder dit waterpunt zou deze fauna uw tuin nooit hebben opgezocht. Maar als ze niet vanzelf komen, ga ze dan vooral niet halen uit de natuur. Het gevaar bestaat dan dat de lokale populatie verzwakt, en de exemplaren die u mee naar huis neemt, vinden hier misschien niet de omstandigheden die ze nodig hebben om te overleven.

DE MOL

De mol wordt vaak bestreden omwille van de esthetische schade die hij toebrengt aan tuinen, moestuinen en groene ruimten. Hij komt voor in de hele Brusselse rand, met grotere concentraties in het noorden en het zuidwesten van het Gewest. De populaties zijn relatief klein en geïsoleerd aangezien de versnippering van de groene ruimten verhindert dat ze zich verplaatsen. De mol is zeer nuttig: hij is een insecteneter, maar ook naaktslakken en aardwormen staan op het menu. Net als alle andere wilde zoogdieren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de mol beschermd !

DE VLEERMUIS !

De vleermuis is het enige zoogdier dat kan vliegen: een wonder van de natuur. Wat maakt hem zo speciaal? Hij vangt 's nachts insecten (muggen en nachtvlinders), wat hem een sleutelrol geeft in het ecologische evenwicht. Wereldwijd zijn er bijna duizend soorten erkend, elk met hun eigen habitat en levenswijze. Brussel telt 19 soorten vleermuizen, terwijl er in heel België maar 23 zijn! Waar verblijven ze het liefst? In de winter vooral in grotten, kelders, holle bomen en huizen. In de zomer in gebouwen en openingen in bomen. Net als alle andere zoogdieren zijn de vleermuizen beschermd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Door bepaalde zones te beschermen, holle bomen te laten staan in bossen en parken en publieke of privégebouwen speciaal in te richten, kan hun aanwezigheid worden aangemoedigd.

De vleermuis is volstrekt onschadelijk voor de mens en doet dienst als een natuurlijke insectenverdelger: een kolonie van 100 gewone dwergvleermuizen, de soort die het meest voorkomt in Brussel, verslindt ongeveer 250 gram insecten (wat overeenkomt met 3000 muggen) per nacht.

Grootoorvleermuis

Gewone dwergvleermuis

MOETEN WE BANG ZIJN VAN VLEERMUIZEN ?

Vleermuizen beschadigen geen daken: ze houden zich doorgaans op tussen de pannen en het onderdak, maar bouwen geen nesten in de isolatie. De aanwezigheid van een kolonie vleermuizen onder uw dak kan echter wel gepaard gaan met geluidshinder en uitwerpselen. In dat geval kan u steeds contact opnemen met Leefmilieu Brussel via het nummer 02 775 75 75.

U kan een geschikte omgeving creëren voor vleermuizen door een poel aan te leggen, een vrije haag of een boomgaard aan te planten, dode en holle bomen te laten staan en pesticiden te bannen. Leefmilieu Brussel heeft publicaties gewijd aan dit thema.

DE EGEL

De egel heeft ongeveer 6 000 “stekels” die voortdurend groeien en afvallen. Een kleine populatie slaagt erin te overleven in ons stadsmilieue, dankzij de aanwezigheid van braakliggende terreinen, wegbermen, tuinen en parken.

Overdag rust hij, verscholen onder een hoop dode bladeren, beschermt door een struik of in een holte van een oude muur. De egel is een alleseter: hij eet regenwormen, rupsen, spinnen, naaktslakken, kikkers, hagedissen, jonge knaagdieren, vogeltjes, eieren, dierenkadavers, vruchten en paddenstoelen. Het wegverkeer is een belangrijke doodsoorzaak voor egels, vooral in de lente wanneer de mannetjes op zoek gaan naar vrouwtjes.

Indien u een egel naar uw tuin wil lokken of indien u het geluk hebt dat er al een in uw tuin leeft, kan u hem zo beschermen:

- Sluit uw tuin niet volledig af, behalve als hij uitgaat op een weg.
- Richt uw tuin bij voorkeur in met vaste bloemplanten en struiken, maak compost van dode bladeren: de egel kan hierin zijn nest bouwen.
- Zet een kistje droog gras omgekeerd, onder een struik. Deze schuilplaats moet in de schaduw staan, want egels kunnen slecht tegen de warmte.
- Zorg voor een stapel dood hout.

Egel

ENKELE INTERESSANTE PLANTEN VOOR DE TUIN

Sommige planten trekken meer bestuivende insecten aan dan andere en zijn dus zeer interessant voor de biodiversiteit. We kunnen dus alleen maar aanbevelen dat u ze zaait of plant in de tuin. Het gaat om winterharde of tweejarige planten zoals gele dovenetel, veldgeranium, vingerhoedskruid, peen, centaurie, zonnehoed, ...

Zelfs de gewone witte klaver die we allemaal kennen, is een opmerkelijke soort in de tuin. Net als het madeliefje is het een typische soort voor grasperken die worden gemaaid, zoals tuinen, parken, weiden, wegbermen, enz. Hij is dan ook alomtegenwoordig in alle soorten tuinen. Witte klaver heeft witte of witroze bloempjes die later bruin kleuren. Hij behoort tot dezelfde familie als de erwten, de lupine, de brem en de robinia bijvoorbeeld. Hij is bestand tegen lichte betreding en heel interessant voor bestuivende insecten.

Andere soorten zijn interessant voor hun vruchten, zoals de klimop, met zijn opvallende winterse bloei, wilde rozen, sleedoorn, meidoorn, vlier, enz.

EEN KLAVERPAD !

In moestuinen kan een klaverpad tussen de groenten, in de plaats van planken of tegels, heel handig zijn. De grond blijft onbedekt en begaanbaar wanneer het regent.

BESCHERM DE BIODIVERSITEIT IN UW TUIN.

- Vermijd pesticiden (insecticiden en herbiciden). Deze producten zijn schadelijk voor het milieu.
- Richt uw tuin bij voorkeur in met inheemse planten. Bijvoorbeeld, in de plaats van een heg met coniferen of thuja's plant u beter een gemengde haag met 4 of 5 inheemse soorten zoals meidoorn, sleedoorn, veldesdoorn, wilde roos, haagbeuk, enz.
- Plant inheemse struiken, bloemen en planten die bestuivende insecten aantrekken zoals vlinders en bijen.
- Plant inheemse fruitbomen.
- Vorm een deel van uw gemaaide grasperk om tot een bloemenweide die u slechts 2 tot 3 keer per jaar maait.
- Laat een hoekje van uw tuin verwilderen.
- Laat een stapel dood hout liggen in de tuin.
- Hang verschillende soorten nestkastjes op: voor vogels, vleermuizen, enz.
- Leg een poeltje aan, als u er de plaats voor hebt. Hou er wel rekening mee dat hier toch een minimum aan onderhoud bij komt kijken.
- Leer invasieve soorten (Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw) herkennen en terugdringen.
- Indien u zich wil ontdoen van een dier dat u niet langer wenst te houden, vraag dan inlichtingen bij Leefmilieu Brussel om te vermijden dat er methoden worden toegepast die schadelijk zijn voor de soort.

www.leefmilieu.brussels/tuin

DE BRUSSELSE BIJTJES STELLEN HET GOED !

Het is moeilijk te geloven, maar toch: de bijen doen het beter in Brussel dan op het platteland... Drie redenen verklaren dit fenomeen: de vele groene ruimten die ecologisch worden beheerd, de diversiteit van de vegetatie en, vooral, het beperkte gebruik van pesticiden. Bovendien is de honing die de Brusselse bijen produceren van uitstekende kwaliteit.

Honingbij

Steenmarter

THUIS

Ook ons huis doet dienst als habitat voor bepaalde soorten. De verschillende ruimtes binnen en buiten hebben een speciale atmosfeer en vormen de ideale habitat voor sommige soorten, waarvan wij niet altijd het nut inzien. Zo is de kelder ideaal voor spinnen, de zolder voor vleermuizen en steenmarters, de buitenmuren voor roodstaarten, enz.

DE NUTTIGE SPIN

De spinnen die zich in de kleinste hoekjes van ons huis schuilhouden, zijn onschadelijk en verslinden insecten (vliegen, muggen). Het zijn dus natuurlijke insecticiden, die het vuile werk voor ons gratis opknappen. Ze worden op hun beurt opgegeten door bepaalde vogelsoorten, en maken aldus ook deel uit van de voedselketen.

DE AVONTUURLIJKE STEENMARTER

De steenmarter is een zeer lenig zoogdier met een slechte reputatie. Hij komt voor in zowat alle gemeenten in de periferie. Zoals alle wilde zoogdieren is de steenmarter een beschermde soort. Hij waagt zich vlot in de stad en kiest zijn stek onder daken en op zolders. Zo komt het dat hij soms isolatieplaten beschadigt en ... lawaai maakt. Hij is 's nachts actief en eet alles wat hij tijdens zijn nachtelijke escapades op zijn pad ontmoet (ratten, muizen, eieren, insecten en zelfs vruchten). Net als de vos valt hij soms gevogelte aan.

De steenmarter is bang van de mens en veroorzaakt weinig problemen. Als u echter een dode steenmarter aantreft of als u denkt dat er eentje op uw zolder woont, neem dan contact op met

Leefmilieu Brussel: 02 775 75 75. Als u kippen hebt, kan u een kippenhok zetten dat bestand is tegen carnivoren (zoals vossen en marters): voor meer informatie kan u terecht bij Leefmilieu Brussel.

HET INVASIEVE VEELKLEURIG AZIATISCH LIEVEHEERSBEESTJE

Het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje komt bij ons voor sinds 2001, toen het opzettelijk in België werd uitgezet als biologisch bestrijdingsmiddel tegen bladluis, aanvankelijk alleen in serres. Nadat het per ongeluk was ontsnapt, heeft het zich op elke jaren tijd verspreid over alle groene ruimten van Brussel. Het voedt zich met grote hoeveelheden bladluizen, schildluizen en kleine insecten. Voor de inheemse lieveheersbeestjes is het een geduchte bedreiging: niet alleen is het een concurrent, maar het eet ook de larven van hun inheemse soortgenoten en de larven van vlinders.

Vanaf oktober troepen de veelkleurig Aziatische lieveheersbeestjes vaak samen in huizen om er de winter door te brengen. Een infofiche van Leefmilieu Brussel leert u wat u kan doen bij problemen met deze groepen lieveheersbeestjes.

Zie Infofiches
[www.leefmilieu.brussels
/biodiversiteit](http://www.leefmilieu.brussels.be/biodiversiteit)

WAAROM GEEN GROENDAK ?

Groendaken zijn daken die bedekt zijn met vegetatie. Ze bestaan in twee soorten.

Extensieve groendaken zijn bedekt met kleine planten met ondiepe wortels, zoals mos en vetplanten (vb. sedum, muurpeper). Ze zijn goed bestand tegen wisselende weersomstandigheden en vragen geen onderhoud.

Intensieve groendaken zijn veel zwaarder en zijn echte tuintjes.

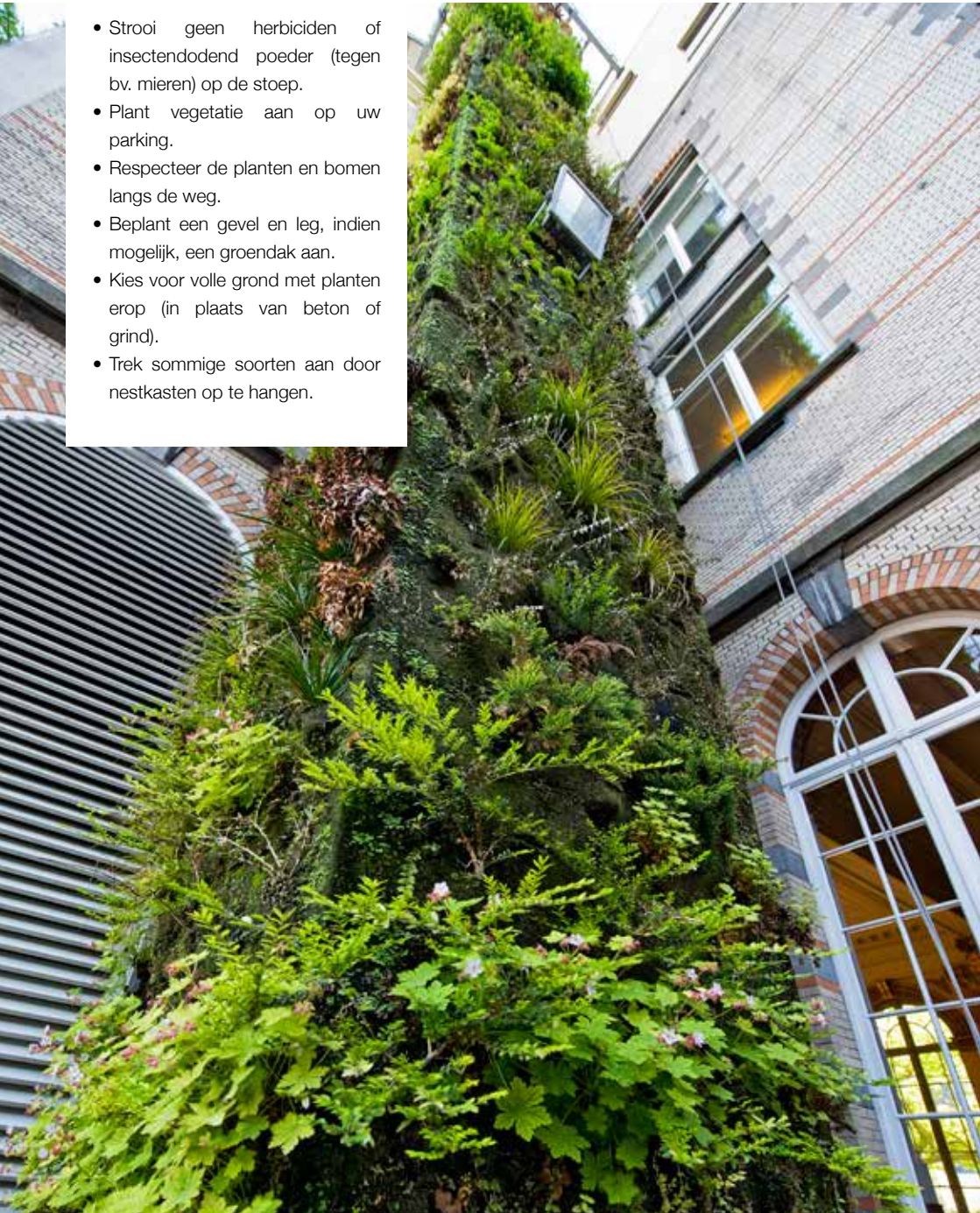
Een groendak is een heuse schuilplaats voor fauna en flora. Het verlengt de levensduur van het dak, beperkt het regenwaterdebiet dat naar de riool gaat en vermindert dus het risico op overstromingen.

De vegetatie op het dak, tegen de gevel of rondom het gebouw, zorgt bovendien voor schaduw en een welkome natuurlijke klimaatregeling tijdens hittegolven of zeer koude periodes. Andere voordelen zijn het mooie uitzicht en het feit dat de planten de lucht zuiveren door stofdeeltjes vast te houden.

BEHOUD DE BIODIVERSITEIT IN DE STRAAT.

- Strooi geen herbiciden of insectendodend poeder (tegen bv. mieren) op de stoep.
- Plant vegetatie aan op uw parking.
- Respecteer de planten en bomen langs de weg.
- Beplant een gevel en leg, indien mogelijk, een groendak aan.
- Kies voor volle grond met planten erop (in plaats van beton of grind).
- Trek sommige soorten aan door nestkasten op te hangen.

OP STRAAT

De straat bestaat uit specifieke habitats die op het eerste gezicht weinig geschikt zijn voor de fauna en de flora: huizen, kantoor- en fabrieksgebouwen, auto's, wegen, beton, enz. Toch passen sommige planten- en diersoorten zich gemakkelijk aan aan een stadsomgeving.

Wij kunnen hen een handje toesteken door gevels en de directe omgeving van wegen en parkeerterreinen te “begroenen”, door een groendak aan te leggen, door bomenrijen aan te planten die de biodiversiteit bevorderen, door nestkastjes op te hangen aan bepaalde gebouwen, door herbiciden te bannen, enz.

DE SLECHTVALK

De slechtvalk is een krachtige roofvogel die zijn nest hoog bouwt, gewoonlijk op kliffen. Zijn jachttechniek is zeer doeltreffend: hij vangt middelgrote vogels (zoals duiven en spreeuwen) in de vlucht, na een horizontale achtervolging of door duizelingwekkende duikvluchten van honderden meters uit te voeren. Zijn snelheid kan dan oplopen tot 110 km/uur in een achtervolging en 300 km/uur in een duikvlucht. Hij wordt beschouwd als het snelste dier ter wereld.

De slechtvalk verdween bij ons in de jaren '60, en hij was zelfs bijna verdwenen uit heel West-Europa. De laatste jaren worden echter weer meer en meer slechtvalken waargenomen in onze streken. Dit is het gevolg van het verbod op gevaarlijke pesticiden en verschillende beschermingsprogramma's in heel Europa. Sindsdien stellen we een algemene vooruitgang van de soort vast.

De laatste jaren bouwen slechtvalken zowat overal in ons land hun nesten: op de torens

van elektriciteitscentrales, kerken, enz. In 2004 installeerde zich een eerste koppel op de Sint-Michiels- en Sint-Goedelekathedraal. Hun eitjes kwamen uit in april. Sindsdien nam de populatie gestaag toe: in 2015 werden er 12 koppels geteld, waarvan de meeste effectief tot broeden kwamen. Sinds enkele jaren staat er permanent een webcam op het nest.

DE NACHTVLINDER

Het onderscheid tussen dagvlinders en nachtvinders heeft niet echt te maken met dag en nacht. Zo vliegen sommige zogenaamde “nachtvlinders” vooral overdag. De grootte van de nachtvinders loopt sterk uiteen: terwijl sommige soorten heel klein zijn, zijn andere even groot als de grootste dagsorten. En terwijl sommige nogal flets zijn van kleur (bleekgrijs bijvoorbeeld), zijn andere getooid met felle kleuren. Sommige soorten nachtvinders worden aangetrokken door de straatverlichting. Hun grootste vijanden zijn de vleermuizen, die hen soms tot midden in de stad komen jagen.

Slechtvalk

DE HUISDUIF

Huisduiven zijn goed vertegenwoordigd in ons Gewest. Ze profiteren er van het overvloedig beschikbare voedsel en kweken ... als konijnen. Ze hebben er zo goed als geen natuurlijke vijanden te vrezen, behalve de slechtvalk en de havik, en deze laatste verlaat bovendien zelden of nooit het bos. De duiven maken ook dankbaar gebruik van de vele gebouwen om er zich te nestelen, maar hun uitwerpselen zijn een ramp voor de gebouwen en monumenten: ze maken niet alleen lelijke vlekken, door de zuurte wordt de kalksteen, waarin tal van Brusselse gebouwen zijn opgetrokken, aangetast. In sommige gemeenten moeten terrassen van hoge gebouwen met netten of glazen wanden tegen de duiven worden beschermd.

VOEDER DE DIEREN NIET !

Sommige inwoners menen dat ze een goede daad verrichten wanneer ze de dieren regelmatig brood geven. Maar het zijn vooral de agressieve soorten - zoals de kraaien, de eksters, de duiven, ... en de ratten - die zich eraan tegoed doen! Daardoor wordt de stad overwoekerd door tientallen diersoorten die afhankelijk zijn van het eten dat ze krijgen toegegooid. De toename van duiven en ratten is dermate dat sommige gemeenten al repressieve maatregelen hebben moeten nemen (door boetes uit te schrijven) tegen de mensen die voederen. Het voederen heeft nog andere schadelijke gevolgen: de vijvers van de groene ruimten worden erdoor vervuild en het risico van botulisme vergroot.

DE KRAAI EN DE EKSTER

U ziet ze overal in het Brusselse landschap, op zoek naar voedsel : kraaien en eksters. Deze kraaiachtigen spelen een belangrijke rol in het ecologisch evenwicht van de stad: ze werken de resten van dode dieren weg. Maar ze profiteren vooral van het voedsel dat ze toegegooid krijgen! Het zijn ook roofdieren die soms de nesten van andere vogels aanvallen. Toch heeft deze plundering maar heel weinig invloed op de achteruitgang van de zangvogels. Sinds 1992 toont de systematische telling van deze soorten aan dat hun aantal in de stad weliswaar toeneemt door het vele voedsel dat ze er kunnen vinden, maar dat het in het bos stabiel blijft.

Zie infofiches

www.leefmilieu.brussels

[/biodiversiteit](#)

Zwarte kraai

Ekster

DE HUISZWALUW

Op het eind van de jaren '70 was de huiszwaluw een vaste waarde in ons Gewest. Maar nadien is hij er zo sterk op achteruitgegaan, dat eind jaren '90 nog slechts een veertigtal nesten kon worden geteld op het hele grondgebied. De jongste jaren werden op verschillende plaatsen kunstnesten opgehangen in bestaande broedkolonies. Deze initiatieven werden genomen door Brusselse natuurverenigingen in samenwerking met Leefmilieu Brussel en particulieren. Deze acties hebben de Brusselse huiszwaluwen zeker geen windeieren gelegd: jaar na jaar kwamen meer en meer koppels succesvol tot broeden, met een hoogtepunt van 300 broedkoppels in 2012!

Zwarte roodstaart

DE ZWARTE ROODSTAART

De zwarte roodstaart komt oorspronkelijk uit bergachtige streken, maar heeft zich goed aangepast aan het leven in de stad. Hij bouwt zijn nest in de vele openingen, holtes en spleten van gebouwen, of verstopt zich soms achter dakgoten of in raamlijsten. De zwarte roodstaart voedt zich vooral met insecten en hun larven. Op het einde van de zomer en in de herfst eet hij ook vruchten en bessen, voordat hij als trekvogel zijn reis naar het zuiden aanvat. Zijn zang bestaat uit korte roepgeluidjes, onderbroken door een geluid als "tia-tia". Hij zingt 's morgens vroeg, hoog gezeten (op het dak, een schoorsteen, enz.). Met een beetje geluk kan u hem zelfs op de Grote Markt horen.

DE GIERZWALUW

Veel mensen denken dat de gierzwaluwen die ze in de zomer in het zwerk zien rondvliegen gewoon zwaluwen zijn. Ze behoren echter tot een andere familie. Hun silhouet is sikkelvormig. Met hun korte pootjes en hun enorme vleugels vliegen ze bijna de hele tijd, wat hen echt bijzonder maakt. Ze komen in onze streken voor van eind april tot half augustus. De winter brengen ze door in equatoriaal en Zuid-Afrika. Ze voeden zich met insecten die ze tijdens hun vlucht uit de lucht plukken. Ze maken hun nesten onder de pannen of maken dankbaar gebruik van holtes in kroonlijsten, tussen bakstenen of onder een geveldecoratie. Dezelfde nesten worden jaar na jaar opnieuw gebruikt door dezelfde gierzwaluwen. Ze eten geen isolatie en maken geen gaten. Ze houden hun nest overigens heel hygiënisch: ze stinken niet en hinderen dus absoluut niet.

DE RAT

De bruine rat of rioolrat die in Brussel leeft, komt alleen voor in vochtige omgevingen en in de riolering. Het risico van contact met de mens is heel klein. Bovendien verlaten ratten hun milieu alleen maar als ze met te veel zijn, wat in Brussel niet het geval is. Toch gebeurt het dat ratten zich overdag buiten wagen om voedsel te zoeken dat de stadsbewoners op de grond gooien. Vaak is dit voer bedoeld voor in het wild levende dieren of zwerfdieren, zoals eenden, katten of duiven. De ratten zijn soms ook geïnteresseerd in het voedselafval in onze vuilnisbakken.

De overheid organiseert regelmatig rattenbestrijdingscampagnes op plekken waar er te veel ratten zijn, maar deze acties leveren niet zo veel resultaat op. Het is veel doeltreffender geen dierenvoer op de grond achter te laten, zoals bakjes voor de katten, brood voor de duiven, enz.

DE MUURVAREN

In de stad zijn heel wat gebouwen, ruïnes, oude muren, kelderraampjes of zelfs deurdrempels waar spontaan verschillende varensoorten opduiken.

De muurvaren is een kleine varen die in Brussel groeit op oude muren. Varens zijn geen bloemplanten. Op de achterkant van de bladeren vindt u in sommige periodes van het jaar zwarte vlekjes: dit zijn de “zaden” van de varen, “sporen” genoemd. De muurvaren is een zeer gevoelige bio-indicator voor de luchtverontreiniging.

Andere soorten die we regelmatig aantreffen op oude muren (vooral als ze wat kalksteen bevatten) zijn de gele helmbloem en de muurleeuwenbek.

i

VERDWIJNING VAN DE ZWARTE RAT

In de Middeleeuwen was de zwarte rat verantwoordelijk voor de bliksemsnelle verspreiding van de pest. De laatste decennia is ze verdwenen uit Brussel, waar ze van haar troon werd gestoten door de rioolrat of bruine rat, die leeft in de kilometerlange buizen die de stad doorkruisen.

Bruine rat

Zie infofiches

www.leefmilieu.brussel.be/biodiversiteit

Herderstasje

HET HERDERSTASJE

Het herderstasje wordt beschouwd als een van de meest verspreide “onkruiden”: het groeit op elke ondergrond en in elk klimaat en het is een van de eerste planten die onbebouwde terreinen koloniseert. Daarom noemt men deze planten ook “pionierplanten”. Het is een kleine plant met heel kleine bloempjes met 4 witte kroonblaadjes. Het herderstasje groeit bij voorkeur op plekken met weinig vegetatie (bijvoorbeeld langs de weg) en bloeit bijna het hele jaar door. Het helpt de erosie door wind en regen verminderen. Tot ongenoegen van veel tuiniers tiert het herderstasje vaak welig, maar zaadetende vogels zijn verlekkerd op zijn zaadjes.

U kan de vogels in de winter voeren door het herderstasje uit te trekken, te laten drogen en de zaadjes op een voederplankje te leggen.

DE JAPANESE DUIZENDKNOOP

De Japanse duizendknoop komt oorspronkelijk uit Oost-Azië en werd in Europa als sierplant ingevoerd in de loop van de 19de eeuw. Deze indrukwekkende en krachtige plant met grote bladeren en witte bloempjes kan tot drie meter hoog groeien en zich elke dag verschillende centimeters uitbreiden via zijn wortelstokken (een soort van ondergrondse stengels). Hij vormt dichte en compacte bosjes die geen licht doorlaten en waaronder dus niets kan groeien. Op die manier vormt hij een echte bedreiging voor de biodiversiteit. Bovendien valt de plant moeilijk uit te roeien!

In Europa en Amerika is de Japanse duizendknoop een van de belangrijkste invasieve soorten: hij staat op de lijst van de 10 meest zorgwekkende planten van de “internationale unie voor natuurbehoud”.

Japanse duizendknoop

Vlinderstruik

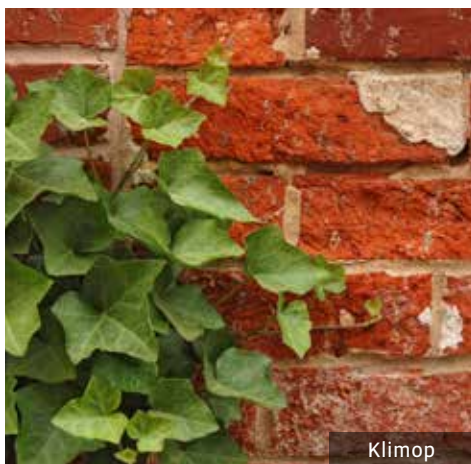
DE KLIMOP

De klimop bevordert de biodiversiteit. Hij “klimt” alleen maar om het zonlicht op te vangen dat hij nodig heeft om te bloeien en vruchten te dragen. Zijn voedingsstoffen haalt hij enkel uit de grond. Bomen en muren gebruikt hij louter om zich vast te hechten. In de stad helpt de klimop de luchtvervuiling te bestrijden door de giftige deeltjes uit de lucht te halen. Doordat hij ook zorgt voor een schuilplaats voor een zeer gemengde fauna, levert hij een essentiële bijdrage aan de biodiversiteit.

- Hij herbergt massa's insecten en spinnen die, op hun beurt, andere insecten aantrekken.
- Tal van vogels zijn dol op de vruchten van de klimop, in een seizoen waarin de andere planten geen vruchten dragen.
- Verschillende vlindersoorten leggen er hun eieren in.
- In de herfst worden de late bloemen sterk gewaardeerd door de bijen (en dus door de imkers), omdat ze een waardevolle aanvulling vormen voor hun wintervoorraden.

DE VLINDERSTRUIK

De buddleja, “vlinderstruik” genoemd, komt oorspronkelijk uit China. Het is een sierplant met langwerpige paarse (en soms witte) bloemaren, die men zowat overal in de wereld aantreft. Zijn bladeren kunnen tot 20 cm lang worden. De vlinderstruik bloeit van de zomer tot de herfst. In Brussel groeit hij vooral op braakliggende en leegstaande terreinen, op ruïnes, op oude muren, op straathoeken tussen de plaveien, enz., en hij lijkt tegen alles bestand (bladluis, ziekten, hitte, koude, enz.). Hij is zeer gegeerd bij late vlinders, vandaar zijn bijnaam. Volwassen vlinders voeden zich aan de bloemen, maar de vlinderstruik is geen gastplant voor rupsen.

Klimop

Pas wanneer klimop extreem sterk is ontwikkeld, kan hij soms oude muren, dakgoten of daken beschadigen of de bomen waarrond hij zich heeft verstrengeld, verstikken. Maar daarom hoeft u deze mooie en natuurlijke bedekking nog niet weg te halen: het volstaat hem, waar nodig, regelmatig terug te snoeien om uw huis te beschermen. Op dezelfde wijze kan u de klimop wegsnoeien op de takken van bomen, maar hem wel laten voortklimmen op de stam.

BIODIVERSITEIT IN GROENE RUIMTEN

Een groot deel van de groene ruimten oefent primordiale ecologische functies uit en voedt de biodiversiteit.

IN DE PARKEN EN GROENE RUITEN

Ons Gewest telt veel parken en groene ruimten die specifieke habitats bieden: bomen, vijvers, graslanden, gazons, bloemperken, rozentuinen, enz. Bovendien vervullen zij diverse functies: ecologisch, recreatief, cultureel,... Deze verschillende ruimten vereisen dan ook een gedifferentieerd beheer dat maximaal zorgt voor het behoud en de ontwikkeling van de biodiversiteit.

EENDEN EN WATERVOGELS

De wilde eend is de eend die het meest voorkomt in ons Gewest. Hij bouwt zijn nest nabij allerhande – zelfs kunstmatige – waterpartijen en waterlopen, onder struiken, al dan niet beschermd door hoog gras. In de stad vallen veel eieren, kuikens of zelfs broedende eenden ten prooi aan hun natuurlijke vijanden (honden, ratten, kraaien, ...).

Ook de meerkoet (zwartgrijs met een witachtige snavel) en de waterhoen (bruin en grijs, geelrode snavel) komen veel voor in Brussel. De waterhoen, die kleiner is, valt in het algemeen minder op dan zijn neefje, de meerkoet. De poten van deze twee soorten zijn niet volledig van zwemvliezen voorzien, zoals die van de eenden.

Gooi geen brood voor de eenden! Brood dat lang blijft liggen, gaat gisten in het water, wat zeer schadelijk is voor de waterkwaliteit en zelfs fataal kan zijn voor de vissen en de watervogels. Op dezelfde wijze is rottend brood in belangrijke mate mee verantwoordelijk voor uitbraken van botulisme en de ontwikkeling van cyanobacteriën, waardoor we elk jaar weer, op hete zomerdagen, dode vissen, verstikt door een gebrek aan zuurstof, aan de oppervlakte zien ronddrijven op sommige vijvers.

EEN GEDIFFERENTIEERD BEHEER: LEVENSNODZAKELIJK VOOR ONZE GROENE RUITEN

Dankzij een gedifferentieerd beheer van de groene ruimten kunnen de sociale, recreatieve, educatieve, landschappelijke en ecologische functies op harmonieuze wijze naast elkaar bestaan. Een gedifferentieerd beheer houdt rekening met de natuur en haar cycli, en is minder intensief en minder op ingrijpen gericht. Het bevordert wilde planten, inheemse soorten, natuurlijke vijveroevers, bosjes of schuilplaatsen voor een hele resem dieren. Het wordt in verschillende mate toegepast in alle gewestelijke landschapsparken van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Waterhoen

DE RODE EEKHOORN EN DE KOREAANSE GRONDEEKHOORN

De rode eekhoorn is een knaagdier dat vooral in zijn element is in naaldbossen, maar ook in loofbossen en in parken en tuinen met veel hazelnotenstruiken, dennen en beuken. Hij heeft enorm veel ruimte nodig om te overleven, maar blijft aanwezig in Brussel, dankzij de vele tuinen, parken met bomen en bosgebieden. We treffen hem vooral aan in het Zoniënwoud en het Ter Kamerenbos, en in het Laarbeekbos, Dielegembos en Poelbos in het noordwesten. Eekhoorns hebben kwalitatief goede habitats nodig. Verschillende maatregelen op langere termijn bevorderen hun aanwezigheid: het planten van bomen met eetbare zaden, de ontwikkeling van onderhout, het laten liggen van dood hout en holle bomen, enz.

De rode eekhoorn voedt zich met zaden, knoppen, kegelvruchten en, in de herfst, hazelnoten, kastanjes en bosvruchten. Indien u een familie eekhoorns in uw tuin hebt, geef ze dan de juiste voeding en vooral water: dat ontbreekt vaak in hun voeding.

De Koreaanse grondeekhoorn is afkomstig uit Azië. Hij heeft een bruingrijze vacht met vijf lange zwarte strepen op zijn rug. In de jaren '70 zijn in ons Gewest enkele exemplaren ontsnapt uit gevangenschap. Het resultaat? Vandaag zijn er ongeveer 2 000, die allemaal in het Zoniënwoud leven. De toename van het aantal Koreaanse grondeekhoorns toont duidelijk aan wat de gevolgen kunnen zijn van het uitzetten van een uitheemse soort in de natuur. Doordat er geen natuurlijke roofvijanden waren, konden deze eekhoorns zich in zeer korte tijd exponentieel voortplanten. Op dit moment lijkt de populatie gestabiliseerd. Door de verschillende ecologische kenmerken van de rode eekhoorn (die in de bomen leeft, in tegenstelling tot de Koreaanse grondeekhoorn) is er weinig concurrentie tussen de twee soorten.

Rode eekhoorn

i

ROND EN IN DE VIJVERS VAN HET ROOD KLOOSTER

De vijvers van het Rood Klooster trekken veel watervogels aan, zoals de fuut, de blauwe reiger, de ijsvogel, de aalscholver, enz. De vijvers zijn ook de kweekplaats van verschillende soorten beschermde amfibieën: bruine kikker, gewone pad, alpenwatersalamander,... In de vijvers zwemmen ook heel wat vissen: brasem, zeelt, karper, voorn, rietvoorn, stekelbaars, rivierbaars, snoek en zelfs de zeldzame bittervoorn. Vermelden we ten slotte dat op deze plek ook 14 soorten vlermuizen werden waargenomen.

DE KIKKER

De bruine kikker is de meest verspreide amfibiesoort in het Brussels Gewest en komt vooral in de rand ervan voor. In de parken en tuinen in het centrum van de stad laat hij zich niet zien. In tegenstelling tot wat velen denken, leeft hij slechts voor een korte periode van het jaar in het water: tijdens de voortplantingsperiode (vroeg lente). Zijn vroegere massale aanwezigheid lijkt sterk te verminderen in sommige traditionele voortplantingswateren, zoals aan het Rood Klooster. De soort gaat sterk achteruit. Ze is nog niet meteen met uitsterven bedreigd, maar plaatselijk kwetsbaar, vooral door het verdwijnen van habitats (vochtige gebieden, poelen).

De toestand van de bruine kikker is kenmerkend voor de bedreigingen die op de meeste amfibieën wegen.

- Broodnodige waterrijke milieus die verdwijnen en/of komen droog te staan.
- Te kunstmatige waterpartijen, omringd door te steile hellingen die het moeilijk maken om uit het water aan wal te komen.
- Te veel vissen, die het ecologisch evenwicht verstoren en het water troebel maken.
- Verdwijning van de verbindingen tussen de kweekvijvers en de verblijfplaatsen.
- Toename van fysieke hindernissen voor verplaatsingen: wegen, verkeer.

Bruine kikker

VRIJWILLIGERS SNELLEN ONZE AMFIBIEËN TE HULP

Vrijwilligers steken de handen uit de mouwen om de sterfte van de bruine kikker, de gewone pad en enkele salamanders door het wegverkeer tegen te gaan. Veel van deze dieren overleven de massale trek van hun winterverblijven naar de eiafzetplaatsen immers niet. Maar ook nadat ze zich hebben voortgeplant, wanneer ze weer naar hun lente- en zomerverblijf trekken, vallen er veel slachtoffers.

In Brussel zorgen vrijwilligers dat de diertjes de drie verkeersaders langs het Zoniënwoud veiliger kunnen oversteken: aan het Rood Klooster (Oudergem), aan de Vuurkeienweg langs de vijver van Bosvoorde en aan de Karel Albertlaan (Watermaal-Bosvoorde).

- Directe verliezen door de aanwezigheid van katten (vooral als ze 's nachts buiten rondlopen) en kraaien.
- Grote gevoeligheid voor de verstuiwing van pesticiden.
- Waterverontreiniging.

DE FLORIDA- OF ROODWANGSCHILDPAD

Deze Noord-Amerikaanse sierschildpad werd veel ingevoerd. Tijdens hun eerste levensjaren zijn de Florida-schildpadden vraatzuchtige vleeseters die zich voeden met jonge visjes, larven van amfibieën en insecten. De volwassen exemplaren zijn gewoonlijk vegetariërs, maar soms vallen ze vissen, dieren en kuikens van watervogels aan.

In Brussel werden veel van deze schildpadden door hun eigenaars vrijgelaten in de vijvers van parken en het Zoniënwoud wanneer ze te groot waren geworden voor hun aquarium of ze de kinderen in hun vingers hadden gebeten! Hun aanwezigheid in biologisch rijke milieus, zoals het Moeraske, het Rood Klooster, Hertoginnedal en de waterrijke gebieden van het Zoniënwoud, kan een probleem vormen. Voor de voortplanting van deze dieren zijn de temperaturen in onze streek vandaag nog te laag. Op termijn zou dit door de klimaatopwarming wel tot de mogelijkheden kunnen behoren, vooral omdat deze reptielen tientallen jaren kunnen leven.

De handel in de roodwangschildpad is nu verboden, maar de niet verboden geelwangschildpad heeft een soortgelijke milieu-impact.

De instandhouding van deze populatie, die een negatieve impact heeft op het milieu, hangt af van de particulieren die de dieren vrijlaten. Koop dus liefst geen schildpadden of andere “nieuwe gezelschapsdieren”. Ze komen vaak uit exotische landen en hun vangst of teelt heeft vaak negatieve gevolgen of kan zelfs tot onevenwicht leiden, zowel in hun land van herkomst als in het nieuwe milieu waarin ze worden uitgezet. Indien u schildpadden hebt die u kwijt wil, breng ze dan naar een dierenopvangcentrum.

DE LIBEL

We onderscheiden twee types van libellen. De “waterjuffers” hebben een dun achterlijf, niet dikker dan een lucifer. In Brussel zijn ze rood, blauw en metaalgroen, of blauw en zwart. Het andere type van libel, de “echte”, hebben een dikker achterlijf. Net als de waterjuffers leggen ze hun eieren in de watervegetatie of in het water.

Libellen brengen uren door met het jagen op hun prooi: muggen, vliegen, enz. Ook de waterlarven zijn geduchte roofdieren. Ze leven verschillende maanden tot zelfs jaren in de vorm van larven in het water, waar ze verschillende gedaanteverwisselingen ondergaan. Ze eten er slingerwormen, zwakke, kleine visjes en andere insecten (muggenlarven, enz.). De winter brengen ze door in poelen, in de slijkachtige bodem die nooit bevroest. Op een mooie dag komt de larve uit het water en ontpopt hij zich tot een volwassen libel die kan vliegen in de vrije lucht, ter plaatse blijven hangen en soms zelfs achteruit vliegen.

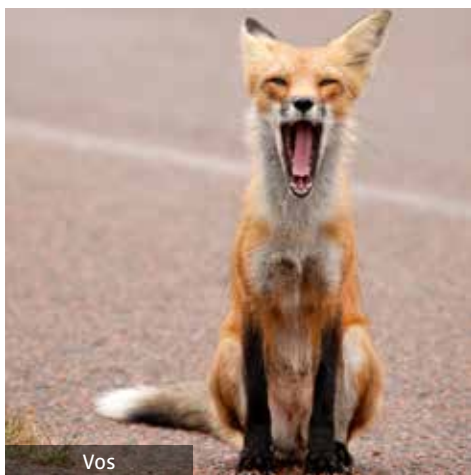
DE VOS IN DE STAD

Steeds vaker worden vossen opgemerkt in de stad. Doordat ze zich zo goed kunnen aanpassen, zijn de vossen stadsdieren geworden. Ze zijn minder schuw en leven soms dicht bij de woningen. Ze voeden zich met etensresten in vuilzakken of op composthopen, eten de eetbakjes van katten en honden leeg en graven hun hol in braakliggende terreinen en bermen. Langs de spoorwegbermen dringen ze door tot in het hart van de stad. Er werden zelfs al vossen gezien aan het Leopoldstation, in de administratieve wijk van Brussel en aan het Centraal Station. De gezondheidstoestand van de vossenpopulatie wordt sinds 2001 opgevolgd door Leefmilieu Brussel in samenwerking met andere wetenschappelijke instellingen. Hieruit blijkt dat de Brusselse stadsvossen in goede gezondheid verkeren.

MOETEN WE BANG ZIJN VAN DE VOS?

Wij hebben niets te vrezen van de vos: ze vallen geen mensen aan. Hondsdolheid komt in België niet meer voor sinds 2001. De meeste Brusselse hollen liggen op plekken waar weinig mensen komen. De toestand wordt opgevolgd door Leefmilieu Brussel. Indien een hol gelegen zou zijn op een plek die problemen zou kunnen veroorzaken - bijvoorbeeld te dicht bij woningen - kan Leefmilieu Brussel, indien nodig, enkele eenvoudige inrichtingswerken voorstellen waardoor deze plek "minder aantrekkelijk" wordt voor de bewoner van het hol.

ECHINOCOCCOSE

Echinococcose is een ziekte die ontstaat doordat de larve van een kleine worm zich ontwikkelt in de lever. Deze worm parasiteert op de dunne darm van bepaalde wilde vleeseters, met name de vos, of bepaalde vleesetende huisdieren zoals honden of, in mindere mate, katten. Wanneer deze dieren besmet zijn, scheiden ze eieren van de parasiet uit. De ziekte kan worden overgedragen op de mens wanneer die de eitjes van deze worm, die worden verspreid door de uitwerpselen van deze dieren, inneemt: ze kunnen in de vacht van huisdieren zitten maar ook op vruchten die op minder dan 70 cm boven de grond worden geplukt.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden reeds verschillende studies uitgevoerd naar het voorkomen van Vossenlintworm bij vossen. Tot op heden testte geen enkele vos positief. Bij wijze van voorzorg blijft het echter aangewezen dode vossen die u vindt NIET aan te raken, en uw honden of katten regelmatig te ontwormen. Pluk ook geen wilde vruchten die laag bij de grond groeien.

Indien u een zieke of gewonde vos opmerkt, gelieve dan contact op te nemen met de Brusselse vogelbescherming (LRBPO, 02/521.06.20). Dode vossen kunnen worden gemeld bij de betreffende gemeente, of bij Leefmilieu Brussel indien het kadaver in een gewestelijke groene ruimte ligt.

HET KONIJN

Er is nog een vrij grote populatie van wilde konijnen, vooral in het noorden van Brussel (Laken, Haren). Ze laten zich vooral zien in de late namiddag en 's avonds, op grasperken van parken, in valleitjes en op open plekken. De konijnen leven in een gemeenschap en graven holen die opgebouwd zijn uit een heel netwerk van gangen. Ze planten zich snel voort en zijn verlekkerd op knoppen en jonge twijgen. Ze kunnen dan ook schade toebrengen aan struiken en aanplantingen. Informatie over myxomatose kan u vinden op onze website.

Konijn

HET RIET

Net als de lisdodde is het riet een grasachtige plant. Riet groeit in moerassen en bij stilstaand water. Het wordt vaak geplant langs vijvers, in parken. In grote hoeveelheden, als “rietveld”, kan het het water van een vijver of een waterbekken helpen zuiveren. Bovendien neemt riet ook bepaalde pollutanten op in zijn weefsel. Vogels die in de nabijheid van vochtige gebieden leven – zoals bijvoorbeeld de kleine karekiet – vinden in rietland voedsel en bescherming tegen roofdieren, alsook nestgelegenheid.

Dotterbloem

DE DOTTERBLOEM

De dotterbloem behoort tot de familie van de boterbloemachtigen, net als bijvoorbeeld de clematis, het nieskruid en de anemoon. Deze soort groeit langsheen rivieroevers, in moerassen en in zeer natte, drassige weiden. In de lente toont ze haar grote gele bloemen.

DE GEWONE VLIER

De gewone vlier is een struik die tot 10 meter hoog kan groeien, in de beste omstandigheden, en die tot 100 jaar oud kan worden. Zijn witte bloemen bloeien van juni tot juli. Wanneer de zomer ten einde loopt, draagt hij vruchten in de vorm van zwarte bessen van 3 tot 6 mm groot. De vlier is aantrekkelijk voor een erg gevarieerde fauna. Zijn bessen worden zeer gesmaakt door tal van vogels, waaronder de merel. De blaadjes zijn bij de eerste die uitkomen in de lente, en zijn sterk gegeerd door tal van insecten, waaronder rupsen van nachtvlinders. Zijn bloemen trekken honing verzamelende insecten aan, zoals bijen en zweefvliegen. Sommige insecten, zoals de muurbij, leggen hun eieren in de holle takken. De takken doen ook dienst als winterse schuilplaats voor enkele insectensoorten die niet sterven in de herfst.

Van vlierbessen kunt u een heerlijke confituur maken en een lekkere limonade.

DE INVASIEVE PARKIETEN

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest broeden drie verschillende parkietensoorten. De aanwezigheid van de halsbandparkiet is toe te schrijven aan de vrijlating van een veertigtal vogels bij de sluiting, in 1974, van het Melipark op de Heizel. Aangezien ze hun nesten bouwen in holtes vrezende sommigen dat ze de inheemse soorten hieruit verdrijven. Een studie hierover heeft aangetoond dat de parkiet weliswaar een concurrent is van de boomklever, maar niet in die mate dat hij hem echt verjaagt.

Halsbandparkiet

Sleedoorn

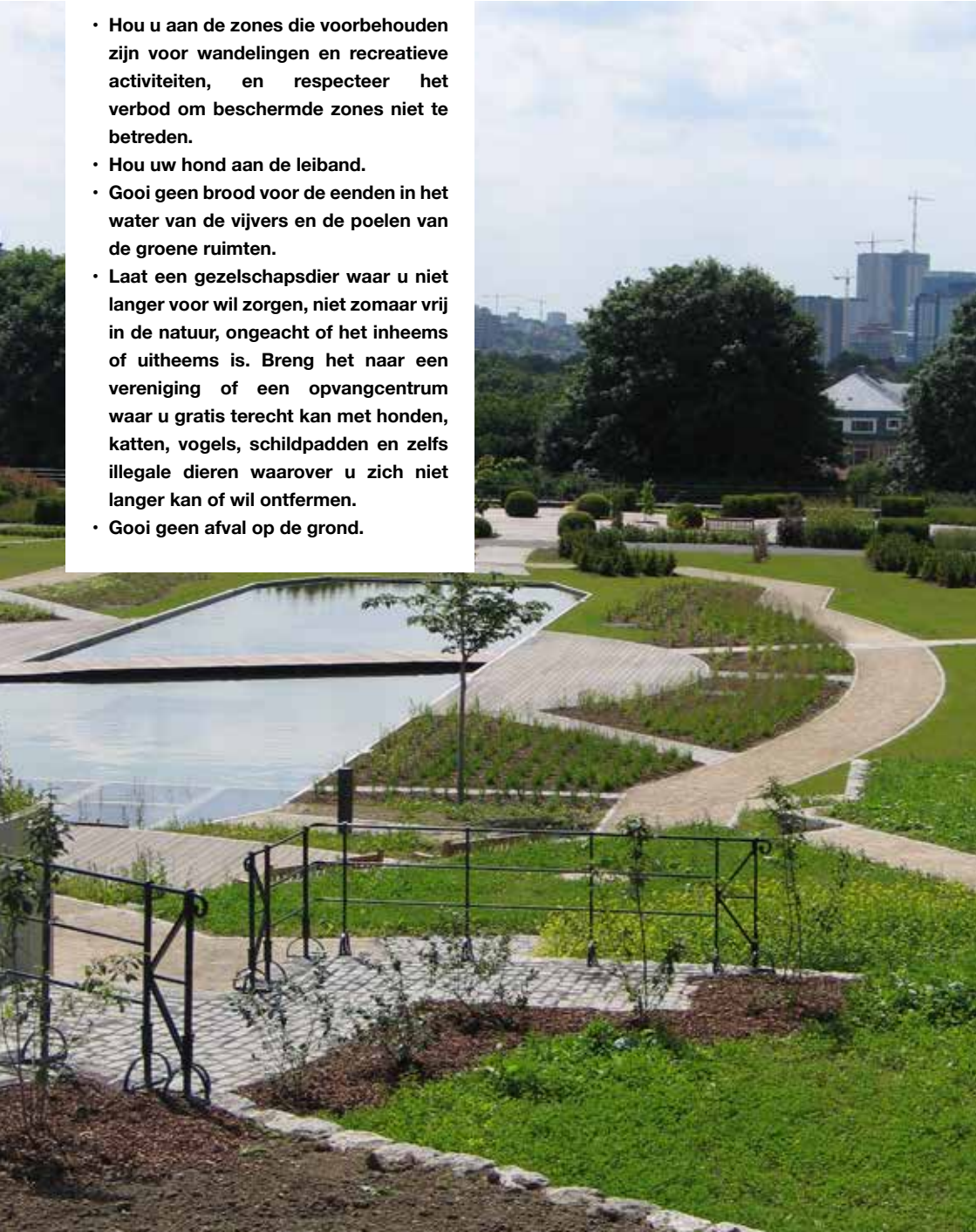
DE SLEEDOORN

Deze 1 tot 5 meter hoge struik bloeit (met witte bloemen) begin april, nog voor hij uitbot. Zijn vruchten, zwartblauwe sleepruimen van 10 tot 15 mm diameter, zijn rijp in de herfst. Net als de gewone vlier komt een gevarieerde fauna op de sleedoorn af. Zijn vroege bloei biedt insecten een belangrijke voedingsbron, op een moment in het jaar waarin er nog niet veel te halen valt. Zijn bloemen worden bezocht door honingbijen, vlinders, ... zowel voor de nectar als voor het stuifmeel.

De blaadjes voeden tal van insecten, zoals de rupsen van verschillende vlindersoorten. De vruchten blijven op de takken gedurende een deel van de winter (ze kunnen pas na de eerste vorst worden gegeten) en zijn gegeerd door vogels (merels, lijsters, enz.) en bepaalde kleine zoogdieren. Tal van middelgrote zangvogels (zoals de merel) bouwen hun nest in de struik. Tot slot maken zijn scherpe doornen en zijn dichte groeiwijze deze struik ondoordringbaar voor roofdieren als katten en eksters.

BESCHERM DE BIODIVERSITEIT IN HET PARK

- Hou u aan de zones die voorbehouden zijn voor wandelingen en recreatieve activiteiten, en respecteer het verbod om beschermde zones niet te betreden.
- Hou uw hond aan de leiband.
- Gooi geen brood voor de eenden in het water van de vijvers en de poelen van de groene ruimten.
- Laat een gezelschapsdier waar u niet langer voor wil zorgen, niet zomaar vrij in de natuur, ongeacht of het inheems of uitheems is. Breng het naar een vereniging of een opvangcentrum waar u gratis terecht kan met honden, katten, vogels, schildpadden en zelfs illegale dieren waarover u zich niet langer kan of wil ontfermen.
- Gooi geen afval op de grond.

DE BIODIVERSITEIT IN HET BOS

Het Zoniënwoud heeft een lange en rijke geschiedenis en vormt een uniek landschap in Europa. Met zijn uitzonderlijke ecosysteem, herbergt het een voor een stadsbos bijzonder rijke fauna en flora.

IN HET BOS

Als we de aangrenzende bossparken en de privébossen meetellen, beslaat het Zoniënwoud een oppervlakte van 5 000 hectare verspreid over de drie Gewesten. Hiervan liggen er 1 654 hectare in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het is een uitgestrekt beukenbos, met specifieke eigenschappen op het vlak van klimaat, fauna en flora.

Het Zoniënwoud is een echte groene parel, die in de loop der tijden de “beukenkathedraal” is geworden die we vandaag kennen. Vanaf de 18de eeuw werden hier massaal beuken aangeplant. Vele van deze oude bestanden zijn zeer gevoelig aan ziekten en krachtige winden. Elke storm vallen er bomen om.

Om het beukenbos in goede staat te houden, velt Leefmilieu Brussel elk jaar bomen waarvan het hout wordt verkocht. Op die manier kan het bos worden uitgedund zodat de bomen (beuken, eiken, enz.) meer plaats krijgen en worden er open, lichtrijke plekken gecreëerd. Jonge beuken worden aangeplant om het beukenbos te verjongen of andere soorten om voor meer variatie te zorgen, wat de biodiversiteit ten goede komt (onregelmatig hoogopgaand woud).

De instabiliteit van het beukenbos, gebonden aan de verschillende bodemtypes, en de gevoeligheid ervan voor de klimaatwijziging (drogere zomers, late sneeuwval, hevigere windvlagen, ...), verplichten de verantwoordelijken ertoe het beleid inzake regeneratie te veranderen en beter aangepaste bomen aan te planten, zoals de wintereik.

De laatste decennia wordt bij het beheer van het bos vooral gestreefd naar het behoud van de natuurlijke hulpbronnen en rijkdommen en wil

men tegemoetkomen aan de verzuchtingen van de bevolking. Het Zoniënwoud herbergt bodems die nooit werden gewijzigd door de mens en een watervoorraad van goede kwaliteit, zowel aan de oppervlakte als in de grondwaterlagen. Het heeft een sterke invloed op de gewestelijke klimatologie. De toekomst en het voortbestaan van het Zoniënwoud vereisen een duurzaam beheer, dat de ecologische, economische en sociale functie met elkaar weet te combineren.

HET BELANG VAN DOOD HOUT

Dood hout is een essentieel onderdeel voor het behoud van de diversiteit en de werking van het bosecosysteem. Het is dus van levensbelang voor het evenwicht van het bos.

- Het regenereert de humus waarvan het de belangrijkste bron is, en zorgt aldus voor de voeding van bodems en hun productiviteit.
- Het biedt voedsel en beschutting aan tal van bossoorten: zwammen, ongewervelde dieren, insecten, holenbroeders, vleermuizen, knaagdieren, enz.

Om dit dode hout in de bossen te bewaren, dient men op het volgende te letten:

- niet zomaar levende bomen hakken, behalve indien ze een gevaar vormen voor de gebruikers;
- geen liggende of op natuurlijke wijze gevallen bomen ontginnen, behalve indien ze gemakkelijk weggehaald kunnen worden zonder schade toe te brengen;
- het hakafval (takken) laten liggen na de bosontginning.

DE REE

De ree is het laatste grote zoogdier dat in het wild voorkomt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze prachtige hertachtige is des te waardevoller omdat hij zo kwetsbaar en gevoelig is. Reden te meer dus om hem te beschermen! In Brussel houdt hij zich om begrijpelijke redenen op in het Zoniënwoud. Volgens ramingen zijn er tussen 120 en 150 reeën in het Brusselse deel van het woud. Ze vinden er voeding, rust en beschutting... maar ook tal van potentiële vijanden, zoals loslopende honden. De honden zitten de reeën achterna en verplichten ze risico's te nemen en soms zelfs de drukke wegen over te steken. De gezondheid van de reeënpopulatie wordt op vraag van Leefmilieu Brussel door wetenschappelijke instellingen onderzocht. Jaarlijks verschijnen hierover rapporten.

Raak nooit een hertenkalf aan dat verlaten lijkt: uw geur kan tot gevolg hebben dat de moeder het voorgoed afwijst. De aanwezigheid van een gewond of dood dier moet u altijd melden aan de boswachters of aan Leefmilieu Brussel: 02 775 75 75.

ZONIËN EN NATURA 2000

Het Zoniënwoud maakt deel uit van het netwerk Natura 2000 dat, over heel Europa, gebieden verenigt die belangrijk zijn voor de instandhouding van ecologisch waardevolle habitats en de bescherming van zeldzame soorten van de fauna en de flora. Door tot dit netwerk te behoren, moeten wettelijke maatregelen voor de bescherming en het beheer van de gebieden worden aangenomen.

Zie infofiches

www.leefmilieu.brussel.be/biodiversiteit

HET EVERZWIJN

Sinds 2006 is het everzwijn weer opgedoken in het Zoniënwoud. Sinds 1917 was het er niet meer opgemerkt – de laatste exemplaren zijn wellicht gevangen om hun vlees tijdens de eerste wereldoorlog. Het everzwijn is een van de grootste wilde zoogdieren van Europa. Het kan tot 300 kg zwaar worden. Slechts enkele dieren werden opgemerkt in het Zoniënwoud. Overdag is er weinig kans dat u er eentje tegen het lijf loopt: everzwijnen zijn vooral 's nachts actief én zijn van nature schuw en terughoudend.

Everzwijnen zijn alleseters die een gunstige invloed hebben op het bos. Ze doorwoelen de aarde en zorgen dat de zaden verspreid worden. Ze vermengen de humus met de grond, wat de groei van de bomen ten goede komt. Ze voeden zich ook met larven van bepaalde insecten die parasiteren op planten en ruimen de kadavers van dieren op in het bos. Het everzwijn plant zich snel voort. Indien niet wordt ingegrepen, kan hij het ecologisch evenwicht van het bos in gevaar brengen.

Indien u het pad van een volwassen everzwijn of een everjong kruist, laat het dan de mogelijkheid zich terug te trekken. Kom niet te dicht bij het dier: blij stil staan en wacht tot het weggaat. Indien het dier op u afkomt, ontwijk het dan en maak langzaam rechtsomkeert. Gebruik in geen geval een stok of een ander voorwerp om het te verjagen.

Everzwijn

DE ZWARTE SPECHT EN DE GROTE BONTE SPECHT

De zwarte specht is veruit de grootste specht van Europa: een volwassen vogel meet 44 tot 48 cm. Het is een typische bosvogel, een indrukwekkende trommelaar, die u vooral aantreft in oude hoogstammige bossen van loofbomen, naaldbomen of allebei. Enkele koppeltjes nestelen in het Zoniënwoud: deze soort heeft grote ruimten en oude bomen nodig.

Om zijn territorium af te bakenen, trommelt de grote bonte specht, die veel kleiner is dan de zwarte specht, met zijn snavel op een boomstam met een gemiddelde snelheid van 18 slagen per seconde. Om zijn prooien op te sporen, luistert hij naar het geluid van zijn snavel op de boomstam: zo weet hij waar de gangen van de gegeerde insecten lopen. De spechten kunnen 20 slagen per seconde en 10 000 slagen per dag aan. Hun hersenen zijn beschermd door een zeer dikke schedel en spieren die de schokken opvangen.

DE BUIZERD

De buizerd is een roofvogel van 50 tot 55 cm lang, die er in de vlucht nogal log uitziet. Zijn verenkleed is gewoonlijk donkerbruin bovenaan, de onderkant wit met bruine strepen. De soort komt veel voor in bosrijk gebied. In Brussel nestelt hij vooral in het Zoniënwoud. De buizerd voedt zich vooral met kadavers van dode dieren.

Grote bonte specht

DE HAVIK

De havik is een andere roofvogel uit het Zoniënwoud, met een verenkleed dat bovenaan donker is, en licht met dunne donkere strepen onderaan, afgeronde vleugels en een lange staart. Hij kan 48 tot 60 cm lang worden. De havik is een typische bosroofvogel. Hij bouwt een grote horst (nest van roofvogels) in een boom, bij voorkeur dicht bij een open ruimte of aan een bosrand. Hij vangt vooral vogels, waaronder houtduiven die hij achternazit door met een verbluffende wendbaarheid langs de bomen heen te zwenken.

Havik

DE ZWAMMEN

Meer dan 900 soorten zwammen zijn geteld in Brussel, in het Zoniënwoud en het Ter Kamerenbos. Dit is een indrukwekkend cijfer dat blijkt geeft van grote diversiteit. Maar het verdient wel enige nuancering: 748 soorten zijn relatief tot zeer zeldzaam. Ze worden bedreigd door een intensieve pluk en door de impact van de vele wandelaars die ze vertrappelen en de bodem verdichten. Zwammen spelen echter een essentiële rol in het ecosysteem en een levensbelangrijke rol voor het overleven van de bossen: ze dragen bij aan de ontbinding van de organische materie, dienen als voedingsstof voor de bosdieren en versterken de levenskracht en de weerstand van de bomen waarmee ze in symbiose leven.

Daarom is de pluk van zwammen of paddenstoelen vandaag verboden in alle bossen en wouden gelegen in ons Gewest.

DE BEUK

De beuk was altijd al van nature aanwezig in het Zoniënwoud, maar het typische en welgekende landschap van de beukenkathedraal met enorme, rijzige bomen is het resultaat van aanplantingen tijdens de Oostenrijkse periode, op het einde van de 18de eeuw.

Historisch gezien diende het beukenbos voor de productie van hout van goede kwaliteit.

De oudste bomen die op dit moment worden ontgonnen, werden meer dan 200 jaar geleden aangeplant. Vandaag wordt het beukenbos beschouwd als een historisch en landschappelijk waardevol monument.

Vliegenzwam

Boleet

DE ADELAARSVAREN

Brussel telt een tiental inheemse varensoorten. Deze diversiteit houdt verband met de verscheidenheid aan natuurlijke en stedelijke habitats: boshabitats, gebouwen, ruïnes, oude muren, kelderraampjes, dorpels. Zelfs in dichtbebouwde wijken groeien soms spontaan bepaalde varensoorten.

De adelaarsvaren, die groeit in het Zoniënwoud, vormt dichte, soms 2 meter hoge populaties in het dunne onderhout. De uitbreiding van deze varen moet soms worden tegengegaan omdat hij de andere jonge planten overwoekert en de diversificatie van een flora verhindert.

Bovendien eet de wilde fauna (konijnen, hazen, reeën) niet van de varen, zodat ze de andere jonge planten kaalvreten. De varens verhinderen ook de groei van struiken die een schuilplaats en een voedingsbron zouden kunnen vormen voor tal van dieren (vogels, reeën).

Daarnaast bieden zones die begroeid zijn met de adelaarsvaren beschutting aan boszoogdieren. Deze varen zorgt er ook voor dat, doordat hij het terrein inneemt, er grotere open zones blijven bestaan. Op die wijze houden zij de natuurlijke regeneratie van het woud tegen en dragen ze dus ook lokaal bij aan de diversificatie van de boslandschappen.

DE AMERIKAANSE VOGELKERS

Tal van exotische bomen werden ingevoerd in België en dienen vandaag voor de productie van planken, papierpulp en andere houtderivaten. Een van deze soorten, de Amerikaanse vogelkers, die bij ons werd ingevoerd in de loop van de 19de eeuw en in het begin van de 20ste eeuw, is vandaag zeer invasief. Hij is nauw verwant aan de inheemse vogelkers en gegeerd omdat hij zo mooi is, en omdat hij hout van goede kwaliteit levert. Maar door zijn snelle groei en zijn snelle voortplanting is de soort al snel ontsnapt aan de controle van de beheerders. De Amerikaanse vogelkers groeit zeer snel en werpt zoveel schaduw dat hij de planten en

struiken in zijn omgeving verstikt. Om zijn uitbreiding tegen te gaan, vormt hij daarom het voorwerp van een specifiek beheer in het Zoniënwoud.

DE EIK

De eik kan 40 m hoog en 500 tot 1 000 jaar oud worden. Hij heeft om de 4 tot 5 jaar een goede eikelooft. De eik is een van de bomen waarop de grootste ecologische diversiteit huist. Op zijn schors leven ontelbare insecten waar insectenetende vogels op af komen. De holtes in zijn stam bieden een schuilplaats aan tal van vogelsoorten, insecten of zoogdieren. Eekhoorns en andere dieren doen zich tegoed aan de eikels die hij voortbrengt.

Twee soorten eiken groeien van nature in onze regio: de wintereik en de zomereik. De vaak aangeplante Amerikaanse eik is niet inheems.

Eik

HET VLIEND HERT

Dit is een van de meest indrukwekkende insecten van ons Gewest. Het is ook het grootste van Europa: de mannetjes kunnen tot 8 cm lang worden. De vrouwtjes zijn zwart en worden tot 5 cm lang. Het vliend hert heeft een specifieke habitat nodig die voornamelijk bestaat uit oude bomen en dood hout. Hierin kunnen ze hun eieren leggen en kunnen de larven zich ontwikkelen.

Deze kever komt slechts voor in een klein deel van het Gewest, meer bepaald in het zuidoosten, in de nabijheid van het Zoniënwoud. In dit gebied zijn er heel wat parken, domeinen en bermen met grote en oude bomen. Het is een Natura 2000-soort, die dus beschermd is in de Europese Unie.

SOS HET VLIEND HERT

In Watermaal-Bosvoorde verzamelt Leefmilieu Brussel dode boomstammen die een populatie vliend hert herbergen, en brengt ze over naar nabijgelegen terreinen die gelegen zijn in een Natura 2000-gebied (Drielandentalud). Deze actie heeft sterk bijgedragen aan het behoud van de lokale populatie van het vliend hert. Op grotere schaal hanteert Leefmilieu Brussel een systematisch beleid voor het behoud van dode bomen om insecten en heel wat andere organismen (zwammen, mossen, enz.) die zich ontwikkelen in dood hout, te beschermen.

BESCHERM DE DIVERSITEIT IN HET BOS

- **Respecteer de beschermde zones.**
- **Fiets alleen op paden waarop dit toegelaten is.**
- **Hou uw hond aan de leiband.**
- **Blijf op de paden wanneer u gaat wandelen.**
- **Pluk geen paddenstoelen of andere flora.**
- **Haal geen eieren (van vogels of amfibieën) weg.**
- **Val een dier (bijvoorbeeld een everzwijn) dat u doet opschrikken niet aan.**
- **Hou u aan de aanwijzingen die u op uw weg tegenkomt.**
- **Rijd voorzichtig op de wegen waar verkeer toegelaten is.**
- **Maak geen lawaai: zo krijgt u misschien een ree te zien...**
- **Voor meer informatie verwijzen we u graag naar het Documentatiecentrum op document.leefmilieu.brussels**

De folder "Nieuwe beschermingsgebieden in het Zoniënwoud"

De folder "Nieuwe speelzones in het Zoniënwoud"

De brochure "Het Zoniënwoud"

De intergewestelijke kaart van het Zoniënwoud

VOOR MEER INFORMATIE

INFO

LEEFMILIEU BRUSSEL

www.leefmilieu.brussels/biodiversiteit

Hier vindt u o.m. informatie over fauna en flora, hoe de biodiversiteit wordt bedreigd, hoe de groene ruimten worden beheerd, ...

Voor al uw vragen rond de biodiversiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest : 02.775.75.75 - info@leefmilieu.irisnet.be

PUBLICATIES

Infoches over verschillende soorten fauna en flora die in Brussel voorkomen :

www.leefmilieu.brussels/biodiversiteit

- Fauna
- Flora

Info over verschillende groene ruimten in Brussel : www.brussels-gardens.be

Info over het Zoniënwood, beheerplan en beschermd zones : www.leefmilieu.brussels/groeneruimten > Het Zoniënwood > Bosbeheer

Folders over de groene ruimten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest : document.leefmilieu.brussels > Zoeken op thema's > Natuur > Groene ruimten

Brochure “Een natuurlijke en gezellige tuin, 100 tips om het milieu te respecteren en de biodiversiteit te bevorderen”: www.leefmilieu.brussels/tuin

BIJKOMENDE INFORMATIE

NATUURPUNT

www.natuurpunt.be

De vereniging Natuurpunt heeft tot doel de natuur te beschermen en de achteruitgang van de biodiversiteit in Vlaanderen en Brussel een halt toe te roepen.

Natuurpunt Brussel

www.natuurpuntbrussel.be; 0497 59 96 71.

HET ZONIËNWOUd

www.zonienwoud.be

Officiële infosite van het Zoniënwood.

DE NEDERLANDSTALIGE ORNITHOLOGISCHE ORGANISATIE IN BELGIË

www.vogelbescherming.be, 03 296.26.80

Koetshuis, Stadspark,

Walburgstraat 37, 9100 Sint-Niklaas.

STEUNPUNT JEUGD

<https://ambassade.be/thema-algemeen/ruimte/bos-en-natuur>; 02 551 13 50

Leopoldstraat 25, 1000 Brussel

Jongeren hebben ruimte nodig om te spelen, zich uit te leven, de natuur te beleven.

GOODPLANET BELGIUM

www.goodplanet.be; 02 - 893 08 08

Edinburgstraat 26, 1050 Brussel

GoodPlanet Belgium is een organisatie die jongeren en volwassenen duurzaam leert leven.

Redactie : Fade In

Lay-out : Laurent Defaweux

Herlezingcomité : Olivier Beck, Jean-Christophe Prignon, Machteld Gryseels, Louis Grippa,
Rik De Laet, Xavier Van Roy, Serge Kempeneers, Marianne Desager, Francis Radermaker

Coördinatie : Mathieu Molitor

Wettelijk gedeponeerd : D/5762/2010/03

Verantwoordelijk uitgever: F. Fontaine – Havenlaan 86C/3000 – 1000 Brussel

Gedrukt met plantaardige inkt op gerecycleerd papier

Fotokrediet (©) : Olivier Beck : p. 10, 15, 16 / Thierry Bollé : p. 35 / Leefmilieu Brussel : p. 23, 25 /
Céline Carbonnelle : p. 12, 13, 39 / Xavier Claes : p. 4, 7, 8, 31, 32 / Frédéric Demeuse: p. 33 /
Yves Fonck : p. cover, 3, 6, 14, 24, 40 / Getty Images : James RD Scott p. 36 /
Machteld Gryseels : p. 5, 17, 38, 42, 44 / Franck Hidvégi : p. 5, 10, 15, 37 /
Licence GNU – Wikimedia Commons : p. 13, 15, 21, 29, 30, 34 / Pierre Losseau : p. 43 /
Robert Ninane : p. 16 / Nathalie Nizette : p. 9, 41 / Stephan Peten : p. 25 / Herman Ricour : p. 11, 47 /
René Trappeniers : p. 41 / Arnout Vanderhaegen : p. 2, 5, 44 / Vilda foto's : Rollin Verlinde p. 18, 19, 20,
26, 29, 37 – Yves Adams p. 17, 27, 28, 43, 44 – Ludo Goossens pp 26, 45 – Mijssel Decler p. 38 / Wildlife
Pictures : M. Danegger/NHPA p. 21 - F. Desmette p. 46.

Sommige teksten in deze publicatie kunnen de bedoeling hebben om een wettelijke tekst te verduidelijken.
Om de reële inhoud daarvan te achterhalen, verwijzen wij u door naar de teksten verschenen in het Belgisch Staatsblad.

© Leefmilieu Brussel - BIM • September 2015